

**МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН
ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН**

2020 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдөр

Дугаар 02

Улаанбаатар хот

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗААЛТ ҮНДСЭН
ХУУЛИЙН ХОЛБОГДОХ ЗААЛТЫГ ЗӨРЧСӨН ЭСЭХ МАРГААНЫГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭСЭН
ТУХАЙ**

Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхим 15.00 цаг.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдааныг Үндсэн хуулийн цэцийн дарга Н.Чинбат даргалж, гишүүн Д.Солонго /илтгэгч/, Г.Туулхүү, Ц.Нанзаддорж, Г.Баясгалан нарын бүрэлдэхүүнтэй, нарийн бичгийн даргаар Б.Мөнхгэрэлийг оролцуулан Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхимд нээлттэй хийв.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд иргэн Р.Гончигдорж болон Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Энх-Амгалан нар оролцов.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанаар Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт уг хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.1 дэх заалтад зааснаас өөр хугацаа тогтоосон нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9, 10 дахь заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх тухай маргааныг хянан хэлэлцэв.

Нэг. Нийслэлийн Сүхбаатар дүүргийн 2 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Р.Гончигдорж, Сонгинохайрхан дүүргийн 5 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Э.Төмөрбаатар нар Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж дараах агуулга бүхий мэдээлэл гаргасан байна. Үүнд: "1. ... Монгол Улсын Их Хурлаас 2019 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдөр баталсан Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт "Энэ хуульд заасны дагуу сонгууль товлон зарлахаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам сонгуульд оролцож, энэ хуульд заасан шаардлага хангасан Монгол Улсын иргэнийг Улсын Их Хурлын гишүүнд нэр дэвшүүлэх эрхтэй.", мөн зүйлийн 6.3 дахь хэсэгт "Эвсэлд нэгдсэн бүх нам энэ хуулийн 6.1-д заасан шаардлагыг хангасан байна." гэж тус тус заажээ. Улс төрийн намын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6 дахь хэсэгт "... улсын бүртгэлд бүртгүүлснээр нам үйл ажиллагаагаа ... явуулах эрхтэй." гэж зааснаар Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлснээр улс төрийн нам нь үйл ажиллагаа явуулах эрхтэй болдог бөгөөд үндсэн үйл ажиллагаа нь сонгуульд оролцох юм. Гэтэл Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт сонгууль товлон зарлахаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлээгүй боловч энэ хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсэгт заасны дагуу санал авах өдрөөс 60 хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгэгдсэн нам сонгуульд оролцох хүсэлтээ гаргах эрхийг хязгаарласан байна. Тухайлбал, Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад "... сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...", мөн зүйлийн 10 дахь заалтад "нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам ... байгуулах ... эрхтэй. ..."; Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ... үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна." гэж заасан байна. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсэгт "Нам, эвсэл Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөхөө илэрхийлэн, сонгуульд оролцох тухай хүсэлтээ санал авах өдрөөс 60-аас доошгүй хоногийн өмнө Сонгуулийн ерөнхий хороонд ирүүлнэ.", мөн хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3 дахь хэсэгт "Дараах шаардлагыг хангасан нам, эвслийг бүртгэнэ:" гээд 28.3.1 дэх заалтад "Энэ хуульд заасны дагуу нам, эвсэл сонгуульд оролцохоо илэрхийлэх хугацаанаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн;" гэж заасан нь тус хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 6.3 дахь хэсгээс өөрөөр сонгуульд оролцох эрхийг тодорхойлсон байна. Ийм байтал Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 6.3 дахь хэсгээр Монгол Улсын иргэн Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтаар олгогдсон "сонгогдох" эрхээ мөн зүйлийн 10 дахь заалтаар олгогдсон эрхээрээ баталгаажуулан, улс төрийн нам байгуулах эрхийнхээ дагуу Улсын Их Хурлын гишүүдийг сонгох сонгуулийн үйл ажиллагаанд оролцох эрхээ хязгаарлуулж байгаа нь Улсын Их Хурал Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан үүргээ зөрчин, Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох эрхийг хязгаарлах замаар иргэдийн Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад заасан "сонгогдох" эрхийг зөрчиж байна. Мөн дам утгаараа нэр дэвших үйл ажиллагаанд намын гишүүнийг нь хувьд ялгаварлан гадуурхсан нөхцөлийг бүрдүүлж, Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтад заасан иргэд "... сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ... эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүнийг нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ... -ийг хориглоно. ..." гэсэн эрхийг давхар зөрчиж байна. Улсын Их Хурлаас Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан үүргээ зөрчихдөө Үндсэн хуулийн цэцийн 2019 оны 10 дугаар сарын 19-ний 03 дугаар тогтоолоор улс төрийн нам хэзээ байгуулагдсанаас үл хамааран сонгуульд оролцох эрхтэй гэж шийдвэрлэснийг харгалзаж үзээгүй байна. ... Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 6.3 дахь хэсгүүд нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9, 10 дахь заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийг ... тус тус зөрчжээ гэж бид үзэж байна. ..." гэжээ. Хоёр. Уг маргаанд холбогдуулан Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Энх-Амгалангаас Үндсэн хуулийн цэцэд ирүүлсэн хариу тайлбарт: "1. ... Европын зөвлөлийн Венецийн комиссын 2010 оны 10 дугаар сарын 15, 16-ны өдрийн нэгдсэн хуралдаанаар "Улс төрийн намын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтад удирдлага болгох зарчмууд"-ыг хэлэлцэн баталсан бөгөөд үүнд улс төрийн намыг бүртгүүлэхэд зарим нэг шаардлага тавих нь эвлэлдэн нэгдэх эрхийг зөрчсөнд тооцогдохгүй гэж Европын хүний эрхийн шүүхийн шийдвэрүүдэд заасан байдаг. Венецийн комиссын 2010 оны 10 дугаар сарын 15, 16-ны өдрийн нэгдсэн хуралдаанаар баталсан зарчмын сонгуульд оролцохтой холбогдох хэсгийн 142 дахь хэсэгт улс төрийн нам сонгуульд оролцох боломжид тодорхой шаардлагыг хангасан байж болох тухай заасан байна. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн

тухай хуулийн 6.1, 6.3 дахь хэсэг нь улс төрийн намыг Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх хугацааг зөвхөн сонгуульд оролцохоор бүртгүүлэх хүрээнд тавьж буй шаардлага юм. Төрийн үйл хэргийг удирдахад оролцох, төрийн бодлогыг тодорхойлох ажилд оролцохоор сонгуульд өрсөлдөж байгаа улс төрийн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох хүсэлтээ илэрхийлэх нь гэнэтийн, тохиолдлын зүйл байх нь зохимжгүй бөгөөд бодлого, үзэл баримтлалаа тодорхойлоогүй улс төрийн намыг төрийн сонгуульд оролцуулах нь өөрөө сөрөг үр дагаврыг бий болгох эрсдэлтэй гэж үздэг. Хуульд заасны дагуу сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт орсон зорилт, арга хэмжээ нь Монгол Улсын хөгжлийн үзэл баримтлалд нийцсэн эсэх болон санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын дүн нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагад нийцэж байгаа эсэх талаар төрийн аудитын байгууллагаар хянуулж, дүгнэлт гаргуулсан байх хуулийн хугацаа нь тухайн сонгуулийн жилийн 3 дугаар сарын 25-ны өдөр байхаар хуульд заасан. Ийнхүү хөгжлийн үзэл баримтлалд нийцсэн, төсвийн тусгай шаардлагад нийцэх бодлого тодорхойлох үйл явц нь тодорхой цаг хугацааг шаардах ажил юм. Энэ хуульд заасны дагуу сонгууль товлон зарлахаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам сонгуульд оролцож, энэ хуульд заасан шаардлага хангасан Монгол Улсын иргэнийг Улсын Их Хурлын гишүүнд нэр дэвшүүлэх эрхтэй байхаар заасан хуулийн заалт нь улс төрийн намыг бодлого хөтөлбөрөө тодорхойлоход хариуцлагуулахад чиглэсэн бөгөөд улс төрийн нам нь сонгууль товлон зарлах хугацаанаас өмнө албан ёсоор байгуулагдсан байх шаардлагыг тус хуулиар тогтоосон шаардлагыг хангасан Монгол Улсын иргэнийг нэр дэвшүүлэх шаардлагатай хамт тусгаж өгчээ. Улсын Их Хурал 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг баталсан бөгөөд энэ нэмэлт, өөрчлөлтөөр Үндсэн хуулийн Арван ес дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Нам Үндсэн хуулийн арван зургадугаар зүйлийн 10-т заасны дагуу байгуулагдаж, улсын хэмжээний бодлого дэвшүүлж ажиллана." гэж заажээ. Нам улсын хэмжээний бодлого дэвшүүлж ажиллах, Үндсэн хуулийн заалтыг баримтлан бодлогоо тодорхойлж ажиллахыг Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр онцгойлон зохицуулсныг дурдах нь зүйтэй. ... Мөн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсэгт "Нам, эвсэл Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөхөө илэрхийлэн, сонгуульд оролцох тухай хүсэлтээ санал авах өдрөөс 60-аас доошгүй хоногийн өмнө Сонгуулийн ерөнхий хороонд ирүүлнэ." гэж заасан, мөн хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6 дахь хэсэгт "Нам, эвсэл нь ээлжит сонгуулийн жилийн 3 дугаар сарын 25-ны өдрөөс өмнө ... сонгуулийн мөрийн хөтөлбөртөө дүгнэлт гаргуулахаар төрийн аудитын дээд байгууллагад хүргүүлнэ." гэж заасан нь улс төрийн намууд сонгуулийн мөрийн хөтөлбөртөө аудитын дүгнэлт гаргуулах хугацаанаас өмнө, мөнхүү хөтөлбөрийг бэлтгэх, Улс төрийн намын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.7-д зааснаар сонгуульд оролцох мөрийн хөтөлбөрийг намын эрх бүхий байгууллагаар хэлэлцүүлэн шийдвэрлэхээр заасан нь хугацааг зайлшгүй шаардаж байгаа юм. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад "... Төрийн байгууллагад ... сонгогдох эрхтэй. ...", мөн зүйлийн 10 дахь заалтад "нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам ... байгуулах ... эрхтэй. ..." байхыг Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 6.3 дахь хэсгийн заалтууд хязгаарлаж байна гэж үзэхгүй байна. ..." гэсэн байна. Гурав. Уг маргаанд холбогдуулан Сонгуулийн ерөнхий хорооноос байр сууриа илэрхийлсэн 2020 оны 02 дугаар сарын 20-ны өдрийн 1/45 дугаар албан бичигт: "... 3. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт "Энэ хуульд заасны дагуу сонгууль товлон зарлахаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам сонгуульд оролцож, энэ хуульд заасан шаардлага хангасан Монгол Улсын иргэнийг Улсын Их Хурлын гишүүнд нэр дэвшүүлэх эрхтэй." гэж, мөн зүйлийн 6.3 дахь хэсэгт "Эвсэлд нэгдсэн бүх нам энэ хуулийн 6.1-д заасан шаардлагыг хангасан байна." гэж тус тус Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох, нэр дэвшүүлэх эрхээ хэрэгжүүлэхэд улс төрийн нам, эвсэлд тавигдах шаардлагыг тодорхой хуульчилсан байна." гэжээ. Дөрөв. Ардчилал Шинэчлэлийн Намаас Үндсэн хуулийн цэцэд хандан ирүүлсэн 2020 оны 3 дугаар сарын 23-ны өдрийн А/08 дугаар албан бичигт: "Ардчилал шинэчлэлийн нам нь 2019 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр байгуулагдаж, 2020 оны 02 дугаар сарын 21-ний өдөр Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт сонгууль товлон зарлахаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцохоор хуульчилсан боловч тус хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3 дахь хэсэгт сонгуульд бүртгүүлэх намд тавигдах шаардлагуудыг заасан бөгөөд 28.3.1 дэх заалтад "Энэ хуульд заасны дагуу нам эвсэл сонгуульд оролцохоо илэрхийлэх хугацаанаас өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх;" гэж зааснаар хуулийн заалтууд хоорондоо зөрчилдсөн байна. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.3.1 дэх заалтыг баримтлан сонгуульд оролцож болох эсэх тухай Сонгуулийн ерөнхий хорооноос тодруулга авахаар хандсан боловч Сонгуулийн ерөнхий хороонд хууль тайлбарлах эрх байхгүй гэсэн хариуг Сонгуулийн ерөнхий хорооны Ажлын албаны 2020 оны 3 дугаар сарын 20-ны өдрийн 3-2/29 дүгээр албан бичгээр өгсөн. ... Манай нам нь хуулийн зөрчилтэй байдал болон, Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны шийдвэрээс шалтгаалан хуульд заасан графикт ажиллагаануудаа хийж, хариуцсан төрийн байгууллагуудад хандах бололцоогүй болох төдийгүй, Ардчилал Шинэчлэлийн Намын гишүүд Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтаар олгогдсон "сонгогдох" эрхээ, мөн тус нам нь Улс төрийн намын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6 дахь заалтаар олгосон эрхээ эдэлж чадахгүй нөхцөл байдал үүсээд байна. Иймд Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх заалт дээр үүсгэсэн маргаан хянан шийдвэрлэх Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдаанаа хурдавчилсан журмаар хийж өгнө үү." гэжээ. Тав. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн энэхүү дунд суудлын хуралдаанаар Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 72 дугаар зүйлийн 72.1 дэх хэсгийн холбогдох заалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зарим заалтыг зөрчсөн эсэх маргааныг хянан хэлэлцэх явцад Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн Г.Туулхүү горимын санал гаргасан бөгөөд уг горимын саналыг хэлэлцээд иргэн Н.Ариунболд, Н.Хайдав, Р.Гончигдорж, Э.Төмөрбаатар, Н.Чадраабал, Ё.Бямбатогтох нарын мэдээллийн дагуу үүсгэсэн Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 72 дугаар зүйлийн 72.1 дэх хэсгийн холбогдох заалт Үндсэн хуулийн зарим заалтыг зөрчсөн эсэх маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгсэхгүй болгож 2020 оны 14 дүгээр магадлал гаргасан болно. ҮНДЭСЛЭЛ: 1. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.", Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтад "нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...", мөн зүйлийн 9 дэх